

Working together
www.asistentasociala.ro

Revista de cercetare și intervenție socială

Review of research and social intervention

ISSN: 1583-3410 (print), ISSN: 1584-5397 (electronic)

Selected by coverage in Social Sciences Citation Index, ISI databases

Perspective epistemice și axiologice în supervizarea apreciativă [Epistemic and axiological perspectives in appreciative supervision]

Oana Alina Bradu, Antonio Sandu

Revista de cercetare și intervenție socială, 2009, vol. 24, pp. 95-102

The online version of this article can be found at:

www.cceol.com

www.asistentasociala.ro

www.expertprojects.ro

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

„Alexandru Ioan Cuza” University,

Department of Sociology and Social Work

and

Holt Romania Foundation

Additional services and information about Social Work in Romania can be found at:

Virtual Ressources Center in Social Work

www.asistentasociala.ro

Perspective epistemice și axiologice în supervizarea apreciativă

[Epistemic and axiological perspectives in appreciative supervision]

Oana Alina BRADU

*Social worker, Community Social Services Bucium, Iași
Supervision and Social Planning Master Program
Al. I Cuza University, Iași, Romania,
Email: oanabradu75@yahoo.com*

Dr. Antonio SANDU

*President of Lumen Association
Email: antonio1907@yahoo.com*

Abstract

Changes in the acceptance by epistemological relativism and many levels of reality are transmitted in the social action in the form of new conceptual paradigms Methodological. We identified two such paradigms the Postmodern Deconstruction centered social level to identify the social construction underlying understanding of reality by subjects on the one hand, and another transmodern, re-integrative perspective that focuses on the correlation and interdependence of social subsystems reconstruction social reality. The methodology is centered on the first intervention or subject task centered around the need to change due to a deficiency or failure of social subsystems, in the context of a radical optimism and unconditional trust in a positive human nature and the second part, appreciative methodology, based on the choice appreciative and social context of intervention. The two distinct perspectives generate ways of achieving the floor supervision.

Keywords: *appreciative inquiry, fractal constructionism, transmodern, social transparency, appreciative supervision, appreciative intervention*

Introducere

Supervizarea fiind prin esența ei un proces integrativ este predispusă la transdisciplinaritate, și de aceea am ales această dimensiune a practicii sociale pentru a ilustra clivajul interpretativ al unor tehnici sociale generat de schimbările de paradigmă oferite de trecerea la o epistemologie transmodernă centrată pe interconexiune. „*Spiritualizarea frontierelor*”, de la nivelul construcțiilor social-politice, este o continuare firească a „spiritualizării frontierelor epistemologice”, a unificării ontologice, într-un „Univers rețea” în care, potrivit lui Ray Paul, fiecare element constitutiv este corelat unitar cu toate celelalte elemente ale sistemului. Cultura integrală, văzută ca sinteză a tradiționalismului cu modernitatea, este opusă de teoreticienii transmodernității (Codreanu, 2006, p. 177) „culturii Coca-Cola”, care prin deconstrucția oricărei realități, suprimă însăși spațiul de acțiune a valorilor. În acest mod, postmodernismul implică întreaga sferă a ființării umane: cultura, teologia, filosofia, arta, politica, știința și tehnica. În opoziție, transmodernismul propune ieșirea din postistorie printr-o sinteză „a omului complet” (deschis către alteritate). „Teoreticienii transmodernismului occidental – notează mai departe Ray Paul – cred că e nevoie de o depășire a oricărei logici deoarece orice logică este monologică pe când ființa transmodernă este dialogică” (apud. Codreanu, 2005, p. 182). Ethosul transmodern – apreciază, la rândul său, Rorty [2000: 10] – este acela al unității în diversitate, sau al sesizării universalului prin țesătura fină a particularului. Transmodernismul este opus structural postmodernismului, pe care-l acuză de inconsistență în demersul deconstructivismului radical. Centralitatea ontologică a postmodernismului este diferența (Derrida, 1997, pp. 40-52). Înlocuirea societății bunăstării cu cea a societății de rețea, globalizarea interdependențelor și reconstrucția paradigmelor sociale prin înlocuirea obsesiei individualității specifice societății postmoderne cu cea a „spiritualizării transmoderne a frontierelor” (Sandu, 2008, p. 10), va schimba obiectivele intervenției sociale din „dinamizarea potențialităților de autodeterminare și autoactualizare a clientului” (Rogers, 1966), în restructurarea adaptativă a rețelelor sociale în favoarea funcționării pozitive a clientului. Modelul intervenției centrate pe client (pe individ) sau a celei centrate pe sarcina sunt ambele tributare viziunii individualiste și respectiv deconstructiviste specifice paradigmei postmoderne. Individul este în mod nativ dotat cu capacitățile necesare de autoactualizare (Rogers, 1966), pe care intervenția socială ar trebui să le cultive, arătându-i clientului opțiunile care vor duce în final la rezolvarea problemelor sociale cu care se confruntă. Individualismul este o opțiune metodologică, și ca atare intervenția socială de factură postmodernă vizează individul fie ca atare (abordarea centrată pe client), fie a individului în acțiune (abordarea centrată pe sarcină). Din perspectiva apreciativă, putem vedea ambele modele ca aparținând paradigmei deficienței, deoarece una dintre principalele etape ale intervenției o reprezintă identificarea *problemei*. Ambele viziuni, ca și majoritatea celor care au la bază

paradigma deficienței (Cooperrider și Srivatsva apud. Cojocaru 2005, pp. 45-48) sunt tributare modelului deconstrucției și ca atare postmodernității. Ne bazăm această afirmație tocmai pe atomizarea realității sociale, care este substratul identificării disfuncționalității. Disfuncționalitatea individului este corelată cu disfuncționalitatea sistemelor care îl cuprind.

Substratul epistemologic al supervizării apreciative

Modelul apreciativ are pe de altă parte ca substrat epistemologic principiul conectivității și interdependenței sociale. Indivizii nu sunt doar dotați cu potențial de autoactualizare care poate produce schimbarea socială, ei sunt însăși cheia schimbării prin intermediul atitudinii pe care o generează în rețelele sociale și răspunsurile generate în interiorul rețelelor. Modelul apreciativ este din punct de vedere epistemologic tributar perspectivei transmodene și ca atare se poate desfășura în coordonatele unei realități sociale multistratificate, în care clientul este parte a unei transrețele comunicative și interpretative. Pentru a putea formula câteva implicații etice axiologice și metodologice ale aplicării metodologiei apreciative în derularea supervizării vom prezenta foarte succint câteva elemente de finitorii ale paradigmei transmoderne în înțelegerea realității sociale. Nicolescu (2007, pp. 58-60) propune o realitate (inclusiv socială n.n) multidimensională structurată pe niveluri multiple. În încercarea de reunificare a realității multidimensionale, autorul se întreabă asupra teoriilor capabile de a descrie trecerea de la un nivel la altul al realității (sociale în cazul nostru n.n) și rolul subiectului observator (consilierului în cadrul intervenției sociale sau supervizorului în cadrul procesului de supervizare) în existența unei unități a tuturor nivelurilor de realitate. Nicolescu propune – pornind de la modelul lui Ștefan Lupașcu – o logică a terțului inclus, capabilă să descrie coerența dintre nivelurile de realitate. În conformitate cu această logică a terțului inclus, două contradictorii devin complementare pe un alt nivel de realitate, într-o stare unificată T. Vom da aici un exemplu de situație la nivelul supervizării apreciative, un client copil abuzat care fuge de acasă. Un prim nivel al realității îl constituie desigur constrângerea generată de situația de abuz, și ca atare pe primul nivel (structural) al intervenției copilul ar trebui izolat de sursele generatoare ale abuzului. Mediul care generează abuzul este un nivel social care îl cuprinde pe copilul abuzat, iar intervenția la nivelul mediului social ar trebui să vizeze prevenirea unor situații abuzogene. Pe de altă parte abuzul este pe un alt nivel de înțelegere a realității sociale o reflectare a modelului de integrare socială practică la nivelul comunității integrarea abuzivă ca afirmare a identității. Înțelegerea abuzului ca o simplă deficiență a procesului de control social generează un proces de schimbare orientat spre sarcină și anume integrarea copilului într-o familie cu potențial abuzator. Un mecanism de logică a terțului inclus va genera un model bazat pe modificarea relațiilor identitare la nivelul familiei abuzatoare și

a rețelei sociale din care copilul face parte. Această stare T participă în propriul său nivel de realitate la o altă pereche de contradictorii rezolvată pe următorul nivel de realitate (Nicolescu, 2007, pp. 61-64). În exemplul nostru, familia abuzatoare își extrage paternurile conduitei abuzatoare dintr-un model social care pune accentul pe constituirea relațiilor de putere în locul celor de colaborare și interdependentă. Nivelurile de realitate sunt coerente permițând transferul de informații de la un nivel la altul. Familia va fi mai expusă riscului de a-și socializa abuziv copilul, dacă membrii rețelei sociale ale părinților valorizează pozițiile de forță și afirmarea identității prin exercitarea unui rol social ce exprimă o poziție de forță. Coerența nivelurilor de realitate se oprește în nivelurile extreme. În cazul nostru abuzul asupra copilului este o stare extremă a exprimării unei poziții dominante, prin exprimarea efectivă a abuzului. Unificarea lumii se realizează printr-o „zonă de non rezistență”. Zonele de nonrezistență sau de transparentă la cunoaștere sunt în cazul rețelei sociale analizate sunt modelele culturale în sine. Ele sunt constructe sociale în sine și ca atare rezultatul unei negocieri a interpretărilor, neavând o realitate ontică (existență socială) distinctă ci doar una rezultată din procesul constituirii sistemului de constructe sociale care generează modelul identitar (bazat pe afirmarea poziției dominante) în cazul nostru. Zonele de transparentă la cunoaștere apar ca fiind „învăluite”, deoarece – după D’Espagnat – cunoașterea are forma unei reflectări care nu este permisă în zonele de transparentă (Nicolescu, 2007, pp. 64-65) individ deoarece acesta accede la cunoaștere tocmai prin intermediul constructelor acestea devenind transcendente (în sens kantian) pentru individ. Zona de transparentă este obscură consideră Nicolescu deoarece acesta o identifică cu Zona de non-rezistență la cunoaștere (și implicit la devulnerabilizare - vezi teoria vulnerabilității sociale Cojocaru, 2005) ca fiind sacrul. Noi extindem și considerăm această zona ca fiind una de transcendență (în sens kantian). Constructul social este o reprezentare dar are valoare ontologică determinantă pentru individ, căruia îi dictează conduita. Constructul social nu este așadar un nivel de realitate în sine, ci zona de transparentă care apare între nivelurile de realitate. Tocmai la nivelul acestor zone de transparentă are loc intervenția apreciativă, prin modificarea visioningului (Cojocaru, 2005).

Procesul de supervizare

Ne punem problema identificării rolului procesului de supervizare în cadrul intervenției apreciative. Din punctul nostru de vedere acesta este de a integra zonele de transparentă la care consilierul este vulnerabil în cadrul procesului de visioning. Supervizarea nu este doar o simplă „consiliere a consilierului” deși modelele teoretico-structurale ar putea permite interpretarea acesteia drept un proces secund al consilierii înseși. Intervenția apreciativă determină în esență nu o schimbare a unei disfuncționalități existente la nivelul sistemului client, ci

permite reafirmarea, renegocierea cadrului social (a constructelor) care definesc existența individului și sistemelor sale. Intervenția apreciativă este chiar o formă a anchetei apreciative, pentru că sistemele sociale în care clientul este integrat sunt cvasiorganizații, adică sunt dominate de o „cultură organizațională” pe care noi preferăm să îl numim transcendent social, constituită dintr-o serie de constructe sociale generate de negocierea realității și de procese de vissioning paralele. Supervizorul asigură așadar integrarea sistemului consilier în universul sistemului client printr-un proces de revissioning paralel care are loc la nivelul consilierului.

În cazul discutat, este rolul supervizorului de a sesiza și renegocia modelul de exprimare de sine a consilierului și raportarea acestuia la modelul poziției dominante. Intervenția apreciativă, ca și cea clasică bazată pe paradigma deficienței este vulnerabilă la ceea ce am numi detașarea metodologică. Procesul de reflectare a situației clientului de către consilier, și a stării consilierului de către supervizor sunt în fapt renegocieri netransparente ale interpretării realității sociale efectuate de către client sau consilier. Metodologia apreciativă propune transferarea acestor renegocieri din sfera netransparenței în cea a aprecierii. Este vorba de mutarea centrului de greutate de pe vulnerabilitatea clientului pe punctele sale tari. Individizii, familiile și comunitățile ne spune Cojocaru (2006, p. 146) sunt adevărații experți în rezolvarea propriilor probleme. Această afirmație ridică problema interpretării naturii expertizei clientului. Rolul consilierului este de a identifica punctele tari ale clientului, și a experienței sale pozitive în ceea ce privește rezolvarea problemelor cu care se confruntă. Este această identificare o zonă de transparență? Nu în totalitate pentru că se bazează pe constructe sociale proprii doar consilierului care îi pot scăpa clientului. Aparența de intervenție apreciativă, adică cea în care doar formal se pornește de la punctele tari ale clientului poate induce o altă vulnerabilitate de natură cognitivă clientului și anume ignorarea disconfortului presupus de situația sa socială. În cazul prezentat consilierul se poate centra exclusiv pe mediul social al copilului, și înlocuirea habitusurilor de violență din cadrul acestuia, printr-una așa zis apreciativă și anume afirmarea poziției de forță prin violența simbolică în locul celei fizice. O altă posibilitate este încercarea de modificare a acestor habitusuri prin înlocuirea exprimării poziției dominant prin relații de forță cu o poziție de cooperare în familie. Aceasta ignoră natura experiențelor familiei respective. O modificare afirmativă a sistemului familiei cu potențial abuzator presupune după părerea noastră modificarea constructelor sociale de identitate și forță și renegocierea acestora în chiar interiorul universului familial. Poziția de forță nu se poate transforma într-una de colaborare în mod nemijlocit, dar valorizând experiența de parentalitate pozitivă existentă în cadrul familiei poate orienta familia spre un model de succes în afirmarea parentalității. Supervizarea primitivă de consilier ar trebui să aibă ca punct de pornire tocmai metoda apreciativă și anume aprecierea abilităților consilierului de a identifica modelele de succes ale clientului și de a le întări ca și construct social, precum și aprecierea succeselor intervenției.

Din punct de vedere axiologic dificultatea supervizării apreciative constă am spune noi în congruența internă a modelului:

Iată două întrebări cu caracter metodologic care ne vor preciza punctul de vedere:

1. În ce măsură am putea aplica (și păstra totodată congruența metodologică) supervizarea apreciativă în relația profesională cu consilieri tributari paradigmei deficienței.

2. În ce măsură orientarea apreciativă a supervizării nu îmbracă forme manipulative – abuzive, când se aplică unor consilieri care ei înșiși nu aplică metode apreciative față de clienții lor.

Din punctul nostru de vedere transferul metodologic realizat în cazul supervizării apreciative nu implică o derivă metodologică chiar în cazul aplicării sale unui consilier tributar paradigmei clasice, și aceasta pentru că Metodologia apreciativă așa cum este ea constituită prin extinderea efectuată de Cojocaru (2005) a Anchetei Apreciative în spațiul consilierii și al supervizării include metodologia bazată pe paradigma deficienței ca un caz la limită a metodologiei apreciative. Identificarea experiențelor pozitive și schimbarea socială pe baza experienței pozitive a subiectului include întreaga experiență a subiectului ca fiind în esența sa pozitivă, chiar dacă cu potențial vulnerabilizant. Împrumutând din Programarea Neurolingvistică expresia cu forță de Motto „*nu există eșec ci doar feedback*” metodologia apreciativă extinde conceptul de experiență pozitivă de la ideea de experiență de succes la aceea de experiență generatoare de modalități de succes.

Pozitivitatea experienței umane apare în contextul intervenției efectuată din perspectiva ambelor paradigme fie sub forma potențialului autoactualizant propus de Rogers fie a experienței pozitive generate de „reconstrucția metaforelor” (Burr apud. Cojocaru 2005, p. 55). Diferența între cele două este în primul rând provenită din viziunea centrării pe individ ca forță pozitivă în prima instanță, și din experiența alegerii pozitivității din multitudinea de constructe sociale posibile. Metodologia apreciativă am spune noi include alegerea pozitivului a dezirabilului ca strategie și nu ca metapovestire ca în primul caz. Intervenția pozitivată este intențională. Disfuncționalitatea nu există pentru că am ales să nu alegem acea perspectivă de a privi în baza căreia disfuncționalitatea apare ca disfuncționalitate.

Construcționismul este așadar o relativizare a socialului în fața experienței umane. Metodologia apreciativă depășește construcționismul introducând alegerea ca factor de instituire a realității sociale. Alegerea experienței pozitive nu este implicită, ci este programatică. De aceea construcționismul implicat în metodologia apreciativă depășește limitele postmoderne ale obsesiei individualității, chiar și situația particulară a pozitivității individualității. Pozitivitatea este ea însăși un construct, este relativizată și deconstruită, dar este ulterior trecută printr-un proces de dezlămurare a acesteia. Experiența deconstrucției implică necesitatea existenței nivelurilor realității sociale, și implicit operarea cu zonele de trans-

parentă dintre acestea. Existența unui model de reiterare a realității sociale care face ca o experiență de succes să poată fi transferată printr-un proces de vissioning unei alte realități poate fi considerată în model fractalic, rezultând o epistemologie specifică transmodernității numită construcționism fractalic (Sandu, 2008: 59).

Axiome interpretative

Metoda analizei construcționist-fractalice, constă în identificarea unui acord paradigmatic a grilelor interpretative și prin aceasta identificarea unor axiome culturale, epistemice, sau sociale și restructurarea succesivă a interpretărilor faptelor de cultură, sau sociale în concordanță cu modelul paradigmatic propus. Axiomele identificate de noi sunt următoarele trei:

Presupoziția ontologică. Deschiderea conștiinței către alteritate poate sta ca premisă a unei noi ontologii. Din perspectiva supervizării, această presupozitie ar trebui înțeleasă ca o abordare multidimensională a procesului supervizării, pornind de la pozitivitatea negociată a subiectului și experiențelor sale și accentuarea experienței pozitive în contactul cu alteritatea. Pentru consilier există două întâlniri cu alteritatea, pe de o parte la nivelul relației directe cu clientul și pe de altă parte în relația cu supervizorul. Alteritatea este astfel o experiență pozitivă a identificării opțiunilor. În cazul prezentat anterior alteritatea este pe de o parte copilul abuzat și sistemul său familial, pe de altă parte supervizorul care insistă asupra alegerii voluntare a experienței pozitive în cadrul procesului de consiliere. Ca atare chiar dacă consilierul se concentrează într-o perspectivă a deficienței, centrarea la nivelul experienței pozitive rămâne o opțiune pentru supervizor fără ca aceasta să modifice radical calitatea procesului de consiliere.

Presupoziția gnoseologică. Trecerea spre o epistemologie holistă, care să aibă în vedere semnificația subiectului cunoscător în actul cunoașterii. În contextul supervizării acest principiu pune accentul pe experiența pozitivă a supervizatului, și transferul pozitivității înspre client ca atitudine de lucru și nu ca opțiune socială. Fiind o metodologie centrată pe subiectul cunoscător în calitatea sa de generator de sensuri, ea va admite ca „realitate” doar acele lucruri care aparțin continuului causal al subiectului, experienței sale real pozitive. Subiectul fiind parte a sistemului (creat prin procesul de consiliere identic ca în metoda cercetării intervenție) va exista întotdeauna un „în afară” despre care nu se poate vorbi cu sens.

Presupoziția semiotică. Realitatea având sens doar în corelație cu subiectul, constructul acesteia (harta) este „un semn” pentru o realitate profundă, prin care Totalitatea nivelurilor de existență la care Subiectul are acces, se afirmă în fața subiectului cunoscător. *Realitatea la care subiectul are acces este un semn al existenței subiectului în multiplele lumi sociale din care face parte.* Din perspectiva procesului de supervizare acest principiu reflectă o asimetrie dintre

sistemul client și sistemul consilier și anume accesul diferit la nivelurile de realitate și de semnificație în procesul de consiliere față de cele din procesul de supervizare.

Cunoașterea transdisciplinară vizează o abordare multidimensională a unității lumii, sub forma unui construcționism (negociere a interpretărilor). Nu lumea în sine este un construct ci imaginea (harta) este un astfel de construct. Modelele ontologice semiologice sau epistemice sunt tocmai astfel de hărți multidimensionale ale unei realități multidimensionale.

Rezumat

Modificările survenite în plan epistemologic prin acceptarea relativismului și a multitudinii nivelurilor de realitate, se transmit în planul acțiunii sociale sub forma a noi paradigme conceptual metodologice. Am identificat două astfel de paradigme cea postmodernă centrată pe deconstrucția socialului până la nivelul identificării constructelor ce stau la baza înțelegerii realității de către subiecți, pe de o parte, și o alta transmodernă, perspectivă reintegratoare care pune accentul pe corelația și interdependența subsistemelor sociale în reconstrucția socială a realității. Cele două au ca metodologie prima intervenția centrată pe subiect sau centrată pe sarcină, pornind de la necesitatea schimbării datorate unei deficiențe sau disfuncționalități a subsistemelor sociale, în contextul unui optimism radical și unei încrederi necondiționate în pozitivitatea naturii umane, iar cea de a doua parte, metodologia apreciativă, pornind de la alegerea pozitivității ca și context social al intervenției. Cele două perspective generează modalități distincte de realizare a etajului supervizării.

Cuvinte cheie: *apreciativ, construcționism fractalic, transmodern, transparentă socială, transmodern, supervizare apreciativă, intervenție apreciativă.*

Bibliografie

- Codreanu, T., 2005, *Transmodernismul*, Editura Junimea, Iași.
Cojocaru, D., 2008, *Copilăria și construcția parentalității*, Editura Polirom, Iași.
Cojocaru, S., 2005, *Metode apreciative în asistența socială. Ancheta, supervizarea și managementul de caz*, Polirom, Iași.
Cojocaru, S., 2006, *Proiectul de intervenție în asistența socială. De la propunerea de finanțare la planurile individualizate de intervenție*, Polirom, Iași.
Derrida, J., 1997, *Diseminarea*, Univers Enciclopedic, București.
Nicolescu, B., 2007, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Junimea, Iași.
Rogers, C., 1966, *Le developpement de la personne*, Dunord, Paris.
Sandu, A., 2008, *Filosofia Orientului și Fizica Modernă. O viziune umanistă a Universului*, Teză de Doctorat, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași.